

A TRANSCRICIÓN DO CHINÉS

NOTAS BÁSICAS PARA UN ACHEGAMENTO

Fernando Pérez-Barreiro Nolla

A. Transcrición e transliteración

A representación dos caracteres chineses ofrece aspectos ben diferentes dos da representación que parte de linguas que utilizan alfabetos ou silabarios como escrita normal dos seus sons. Provisionalmente, aínda que ata o de agora non hai unanimidade sobre estas denominacións, imos chamar *transliteración* á operación de representar formas propias de linguas con sistemas gráficos alfabéticos ou silábicos, e dámo-lo nome de *transcrición* á adaptación á grafía alfabética de escritas coma a chinesa.

Cando transliteramos utilizamos un sistema de símbolos o máis próximo posible do oficial ou normal na nosa lingua para poder ler textos ou palabras doutro sistema igualmente oficial ou normal. O referente común é fonético: os sons da lingua de partida, pero sometidos á mediación dunha escrita definida.

Un procedemento especial é o de empregar un alfabeto artificial ou convencional, como o alfabeto fonético internacional, por exemplo. Mais nese caso o referente son os sons directamente. Ata podemos utilizalo para linguas que carecen de escrita. Tamén neste caso parece esclarecedor falar de *transcrición*.

A *transliteración* é unha transferencia de alfabeto a alfabeto e de fonética a fonética. Cando se trata de linguas que utilizan o mesmo alfabeto, máis ou menos, deixámo-las formas sen transliterar: confiamos en que quen queira pronuncialas ben xa coñece as convencións da outra lingua ou recorre á mediación do alfabeto fonético ou das transliteracións máis ou menos útiles e arbitrarias da «pronuncia figurada» dalgúns dicionarios.

Cando a escrita da lingua de partida non é o alfabeto latino, transliteramos. A conveniencia de facelo con certa uniformidade foi creando sistemas convencionais para uso dos estudiosos das respectivas linguas e culturas

para a catalogación bibliográfica, para as citas de publicacións, etc. Hai regras que son bastante universais; outras son de estilo, como as esixidas por algunhas revistas e editoras para as súas publicacións. Ás veces coexisten unha transliteración periodística e outra académica.

A transliteración aproxímase á lingua do lector e así chega a resultados diferentes nas diferentes linguas. Deste xeito, do ruso vemos, por exemplo, *Yeltsin* na imprenta española, *Eltsine* na francesa e *Jelzin* na alemana. Pero, se a lingua de partida ten escrita propia, é sempre posible referirse a ela.

B. Os caracteres chineses

O chinés utiliza desde hai polo menos 3.000 anos un sistema de signos que non representan directamente sons. Son os chamados caracteres, logogramas, morfemogramas ou, con maior frecuencia, ideogramas.

O nome de *ideogramas* axuda pouco a comprende-la natureza destes signos, e non é moi útil para a solución do noso problema, porque non podemos transcribir ideas. En certo modo iso é o que fai cada lingua por si, e o que transcribimos ou transliteramos é o resultado de tal operación.

Tal vez o mellor dos varios símiles explicativos que circulan para explicalo que son os caracteres sexa o que os asimila ás cifras ou algarismos que usamos nas nosas linguas, aínda que non nacesen nelas, para expresa-los números. O signo 8 non di nada, na súa grafía, de cómo se ha de pronunciar, e de feito corresponde a palabras diferentes nas distintas linguas: *oito*, *eight*, *acht*, etc.

Os algarismos, coma os caracteres, non teñen grafía nin trazo pertinente ningún que corresponda a fonemas ou sílabas, nin poderían telo sen ficar vencellados a un idioma concreto. O algarismo, coma o carácter, queda aberto a realizacións fonéticas diferentes: as que teña a palabra correspondente en cada sistema.

Un número, dito na lingua falada, non o entenderá quen non saiba a lingua na que se di, mais visto na escrita entenderao. Se quen non saiba alemán pregunta o prezo dun artigo nunha tenda e quen o vende lle di «acht», non o entenderá, pero se ve «8» na etiqueta saberá o que vale.

Non convén esaxera-lo símil dos caracteres cos algarismos, que é moi útil como primeiro achegamento á súa natureza e para o noso obxectivo, pero pode dar unha idea errada deles como signos independentes e arbitrarios. Os caracteres teñen unha certa lóxica propia e relaciónanse entre si de moitas maneiras, como tiña que ser se pensamos na súa historia milenaria.

¿Cantos caracteres hai na escrita chinesa? Nun gran diccionario, como o *Hànyǔ Dà Zìdián*, chegan case ós 60.000, porque se recollen todos os que algunha vez existiron na longuísima historia da lingua. Calcúlase que os que están en uso poden ser arredor de 7.000. Para ler un xornal pode abondar con 3.000.

O potencial para diferentes realizaciónes ou actualizacións dos caracteres é cousa que convén reter. En primeiro lugar porque foron utilizados para escribir outras linguas do Extremo Oriente, non só as da mesma familia sínica, coma o vietnamita¹, senón tamén outras completamente alleas, coma o coreano e o xaponés². E en segundo lugar –pero o máis importante para o noso asunto– porque se utiliza como sistema único de signos para as diferentes linguas chinesas da China.

C. As linguas chinesas da China

Fálanse na China, ademais das linguas das minorías étnicas³, que non interesan aquí, unha serie de variedades do chinés, os chamados dialectos⁴, en número impreciso e discutible, que poden distribuírse en sete grupos, con moitas variedades dentro de cada un deles⁵.

A variación entre as linguas chinesas da China pode chegar á mutua inintelixibilidade.

Mentres que algunhas das linguas non chinesas teñen alfabetos, tódalas variedades do chinés falado se representan cos caracteres, o que resulta posible pola natureza destes.

Os caracteres son o único que mantén, en termos prácticos, a unidade lingüística do país. Malia as diferencias entre as linguas chinesas, un xornal en caracteres enténdese en toda a China, mesmo cando a realización fonética do texto resultaría incomprendible entre lente e oínte de lingua chinesa diferente. Por iso é frecuente que os filmes en cantonés ou mandarín vaian subtulados *en caracteres*.

1. Ata que o romanizaron os misionarios, coutando así, de paso, o acceso ós clásicos confucianos.

2. Que aínda utiliza correntemente de 1.000 a 5.000 caracteres *kanji*, lectura xaponesa de *hānzì* en chinés, que quere dicir xustamente iso: caracteres chineses (os Han son a etnia maioritaria na China). Combínanse na escrita xaponesa con dous silabarios ou *kana* (*hiragana* e *katakana*). O coreano pódese escribir enteiramente co silabario *hangul*.

3. As minorías oficialmente recoñecidas andan por volta das 90 (incluída unha rusa de pouco máis de dúas mil persoas), e a lista vaise ampliando consonte a “descuberta” de novos grupos. Unha das maiores, a dos Hui, que son musulmáns de relixión, non ten lingua propia. As linguas das minorías do norte son predominantemente do grupo altaico (turco, mongol, tungús); as das etnias do sur son do grupo sínico ou sino-tibetano, designación non moi rigorosa que inclúe as linguas tibeto-birmanas, Tai, Miao-Yao e Mon-Khmer, ademais doutras de clasificación aínda máis difícil.

4. Chamarémolos aquí, con certa incomodidade, linguas chinesas ou vernáculos.

5. No norte, o chamado grupo dos dialectos do Mandarín, e no sur os do Wu, Gan, Xiang, Hakka, Yue e Min. O máis coñecido é tal vez o Cantonés, que forma parte do grupo Yue.

D. A unidade da lingua falada, un problema nacional

A carencia dunha lingua falada común séntese como problema político na China moderna.

A solución dese problema implica a necesidade de escoller un patrón da pronuncia das palabras representadas polos caracteres. Ós poucos meses do triunfo da revolución de 1911 e a fundación da República, o primeiro dos seus Ministros de Educación, Cai Yuanpei, convocou unha Conferencia sobre a Unificación da Pronuncia que, logo de moitas polémicas, chegou á decisión de adoptar como base unificadora unha mestura das falas do norte, que levou á publicación, en 1913, dun *Diccionario da pronuncia nacional*, no que se indicaba a duns 6.500 caracteres. En 1932 o goberno republicano do Guomindang restrinxiu o patrón de maneira que este veu ser case exclusivamente, dentro das falas setentrionais, o da de Pequín. A lingua patronizada desa maneira recibiu o nome de *Guóyǔ*⁶ (lingua nacional). Está moi relacionada co sistema de romanización chamado, na súa propia transcripción, *Gwoyueu romatzyh*, do que falaremos na sección E.

Esa base lingüística seguiu sendo discutida polos que pensaban que a eliminación do analfabetismo das masas era o problema máis urxente e insistían na necesidade de alfabetizar no vernáculo, ó mesmo tempo que na de fomentar unha literatura nunha especie de lingua franca, que na práctica non andaba tan lonxe do *Guóyǔ*, pero que chamaban *pūtōnghuà* (lingua común). Apoiaban sobre todo esa tese os partidarios do sistema de romanización chamado, na súa propia transcripción, *Latinxua Sinwez*, do que falaremos máis adiante e que, pola súa orixe e desenvolvemento, se asocia co Partido Comunista chinés.

Emporiso, non foi este último sistema o que triunfou na República Popular. A Conferencia Nacional sobre a Reforma da Escrita e a Conferencia Nacional sobre a Normalización da Lingua adoptaron oficialmente en 1955 como lingua común da nación chinesa, co nome de *pūtōnghuà* en vez de *guóyǔ*, un modelo baseado canto ó léxico nas linguas chinesas do norte e, canto á fonética, na pronuncia da capital, Beijing ou Pequín⁷.

O ensino da lingua unificada esixe un inmenso esforzo educativo, que foi emprendido, con medios e entusiasmos diferentes, polos distintos réximes

6. No Apéndice II poden verse os caracteres correspondentes ás palabras chinesas que aparecen neste artigo en caracteres simplificados. Os caracteres tradicionais correspondentes poden verse no Apéndice III.

7. A norma gramatical desa lingua común é a das obras modernas escritas na lingua coloquial ou *báihuà*. Este concepto, fundamental para o desenvolvemento da literatura chinesa moderna, e a súa diferenza coa lingua clásica ou *wényán*, non vai ser tratado nestas notas, por non ter relación directa coa cuestión da transcripción dos caracteres que é a que desexamos esclarecer aquí.

e nas diferentes condicións de guerra, paz e revolución da China do noso século.

Para o ensino da lingua patrón precísase dalgún sistema auxiliar que lles indique ós escolares a pronuncia dos caracteres que non aprenderon no seu vernáculo. ¿Como, se non é coa axuda dalgún sistema de transcripción fonética, se lle vai explicar nun libro de texto a un cantonés que o carácter que el pronuncia *yat*, con *t* implosiva, se pronuncia *yí*, co primeiro ton, na lingua nacional?

Unha das funcións dos sistemas de transcripción dos caracteres, que aca-da maior ou menor importancia relativa segundo os tempos e a política, é o de axudar ó ensino dunha lingua nacional unificada.

E. Crítica dos caracteres e pesimismo cultural

Os chineses letrados souberon da existencia de alfabetos e silabarios en tempos ben remotos, xa que tiñan trato con pobos veciños, como os Uígures, os Mongois, os Tibetanos e os Manchús, que utilizaban escritas dese tipo. Pero o que vían neses pobos non era a presenza de alfabetos, senón a ausencia de caracteres, tida coma un aspecto máis da inferioridade cultural deses pobos circundantes.

A chegada do budismo á China, no século IV, que foi a maior importación de pensamento no país ata a influencia europea, levou aparelada unha enorme actividade tradutora do sánscrito, iniciada polo grande Kumarajiva. Os tradutores, en contacto cunha lingua escrita en silabario, conseguiron transplantar e crear unha complexa terminoloxía relixiosa e filosófica en caracteres, naturalmente. Ninguén considerou imposible esa tarefa.

As misións dos xesuítas na Corte de Beijing, o dicionario romanizado de Mateo Ricci no século XVI e os estudos de transcripción dos caracteres que publicou Nicolas Trigault, provocaron certa curiosidade nos mandaríns, pero non moita máis, segundo parece, cós reloxos e os aparellos astronómicos que os relixiosos lles traían.

A crítica chinesa dos caracteres forma parte da fonda crise cultural resultante do encontro coa forza de Occidente. O darwinismo social, na segunda metade do século XIX, tivo grande influencia na China, e o problema da supervivencia da cultura chinesa –ata entón a única– como unha máis entre tantos outros competidores, provocou reaccións extremas. Nesa perspectiva, os caracteres presentábanse como un pesado lastro que tiña que ser desbotado.

Na óptica progresista da supervivencia cultural, nacional e ata física do pobo chinés, a escrita tradicional foi criticada desde varios ángulos. A educación das masas era necesaria para a democracia –vista como fonte da potencia occidental–, e os caracteres supuña un atranco. Caracteres e confucianis-

mo ían collidos da man, e era ben sabido que o confucianismo tiña a culpa do atraso da China. Ninguén dubidaba da teoría de que tódalas linguas seguiran unha evolución da ideografía á alfabetización, non sendo o chinés, que quedara ancorado.

F. Os alfabetos e as súas funcións

Substituír, en todo e por todo, os caracteres por unha escrita alfabética foi a máis radical das propostas de reforma, pero non a única nin a máis aceptada. Houbo outras, encamiñadas a resolve-los varios problemas de que falamos, como o de loitar contra o analfabetismo, ou axudar ó espallamento dunha lingua nacional.

Facilita-la transliteración a outras linguas foi un obxectivo moi secundario dos sistemas de que imos falar a seguir, e de feito os sinólogos e cantos escribían sobre a China desenvolveron paralelamente os seus sistemas. Só no caso do *pīnyīn*, ó cal chegaremos no final deste traballo, foi máis visible esa finalidade e conseguiuase en grande medida.

Os primeiros planos de romanización para uso xeral dos chineses⁸ fixéronos, nos derradeiros anos do Imperio, chineses como Lu Zhuangzhuang, Lao Naixuan e outros. Algúns destes, os máis novos, participaron nas controversias dos tempos da República e asistiron á Conferencia de 1913 (véxase a sección D).

No Diccionario da Pronuncia Nacional resultante daquela Conferencia adoptouse un alfabeto fonético chamado *zhùyīn zìmǔ* (alfabeto indicador da pronuncia). Depois de discutilo moito, non se empregaron para ese alfabeto os caracteres latinos senón uns símbolos baseados de lonxe no *katakana* xaponés, idea que xa tivera defensores antes e que se considerou como máis *nacional*. O alfabeto tenta indica-la pronuncia da lingua do norte. A finalidade era sobre todo didáctica, o que ficou aínda máis claro ó mudar de nome, en 1928, e pasar a chamarse *zhùyīn fúhào* (signos auxiliares indicadores da pronuncia). Recomendábase, por exemplo, imprimilos á beira dos caracteres, e así se fixo nalgún casos. O sistema tivo algún éxito, especialmente co seu uso no Movemento de Educación de Masas na década de 1920. Empregouse nas escolas primarias da República e dos primeiros tempos da República Popular, utilízase aínda en Taiwán e, nunha versión algo modificada, sae en dicionarios da RPC tan populares como o *Xīnhuá zìdián*, ao lado do *pīnyīn* hoxe oficial.

8. Non falo aquí dos intentos, moi interesantes, dos misioneiros, inspirados en motivos de evanxelización, e que, naturalmente non se propuñan substituír totalmente a escrita do país. A maioría deles, por motivos prácticos, romanizan linguas vernáculas, sobre todo do sul do país. Non se lles pode negar, con todo, influencia nos primeiros alfabetizadores chineses.

Reproduzo a seguir unha páxina do diccionario que acabo de citar, o *Xīnhuá zìdian*, na edición de peto. Á dereita do carácter está unha palabra en letras latinas, que é a transcrición en *pīnyīn*, e a carón desta tres signos (enmárcoos nun círculo a primeira vez que aparecen) que son a transcrición en *zhùyīn zìmǔ* dos sons inicial, medio e final da sílaba representada. Vese que esa transcrición é igual para tódolos GUAI e para tódolos GUAN, salvo o til diacrítico indicador do ton no último dos tres signos, e que a única diferenza entre os GUAN e os GUAI é o signo do elemento final da sílaba. Ese signo non corresponde pois a unha letra, senón a un son final de sílaba: *an* ou *ai*, representado por ㄢ, e por ㄞ, respectivamente. Na columna da extrema esquerda, onde acaba a entrada GUA, pódese ver outro elemento final: *Y a*. Con signos desta natureza, indicadores de iniciais, mediais e finais, represéntanse as 400 sílabas que, aproximadamente, integran o caudal fonético do chinés falado en Beijing.⁹

En 1928, un subcomité do Ministerio da Educación no que a personalidade máis relevante era o grande lingüista Zhao Yuanren¹⁰ elaborou un novo sistema, que se chamou, na súa propia ortografía, Gwoyeu Romatzyh, a miúdo abreviado en G.R. Á parte de emprega-lo alfabeto latino, a principal novidade dese sistema consiste en representa-los catro tons do chinés mandarín con modificacións da escrita da palabra e non con signos diacríticos. A vantaxe disto, segundo os partidarios do sistema, é que palabras con ton diferente teñen un aspecto visiblemente diferente. Por exemplo, catro significados de tang ('sopa', 'azucré', 'estar deitado', 'quente') nos respectivos tons, que cos diacríticos do *pīnyīn* indícanse así:

tang táng tang tàng

sen modifica-las letras de base, son, en *Gwoyeu romatzyh*:

tang tarnq taang tanq

A aprendizaxe do sistema é ben complicada. O que fai é reflectir, iso si, con moita precisión, a pronuncia de Beijing, que é para a que foi pensado. Os seus defensores nunca o propuxeron verdadeiramente como substituto dos caracteres. Foi incorporado, ó lado do *zhùyīn zimu*, no diccionario oficial de

9. A páxina reproducida pode servir tamén, de paso, para dar unha idea da frecuencia dos homófonos, que é un dos problemas do chinés alfabetizado. Tódolos GUAN desa páxina son caracteres moi diferentes, pero todos soan igual: GUAN, e todos no mesmo ton: o primeiro. E non se trata precisamente dun caso moi especial. No mesmo diccionario pódense ver 16 caracteres que se pronuncian yi no primeiro ton, e máis de 100 que se pronuncian yi nun ou outro dos catro tons. Claro que algúns deles son pouco frecuentes e que o contexto axuda a discriminar, pero aínda así o problema é serio.

10. Mellor coñecido polo nome de Y. R. Chao, con que publicou a súa obra en linguas occidentais, na China e nos EE.UU.

146 guǒ-guāi

色结晶体,易潮解。是制药工业上的重要原料,供制磺胺类药等。

寡 guǒ (ㄍㄨㄛˇ) ①少,缺少: ~言。优柔~断。多~不等。[寡人]古代君主自称。②妇女死了丈夫: ~妇。

剔 (剔) guǒ (ㄍㄨㄛˇ) ①被把手~破了。裤子上~了个口子。②封建时代一种残酷的死刑,把人的身体割成许多块。

呱 guā (ㄍㄨㄚ) [拉呱] ①聊天。② guā 见 145 页。③ gū 见 141 页。

挂 (挂, 挂) guà (ㄍㄨㄚˋ) ①连到另一东西上: (患~)~画。~图。②牵连: (牵~)~念。~虑。记~[挂碍]牵掣,阻碍: 心中没有~, ③登记: 的东两: 失~, ④量词,多指成串的东西: 一~糖。一一~珠子。

卦 guà (ㄍㄨㄚˋ) 八卦,上古时候用来占卜的八种符号,相传是伏羲氏所创。[变卦] ①已定的事情又改动。[挂误] guā (ㄍㄨㄚˋ) 1. 因指牵连入罪: 为人~。2. 旧时也指撤职,失官。

褂 guà (ㄍㄨㄚˋ) (-子, -儿) 上身的衣服: 大~子(长衫), 小~儿。

掴 (掴) guāi (ㄍㄨㄞ) ①打耳光。②不睬,不和谐: (一~)~。③机灵,伶俐(多指小孩听话) (一~巧): 这孩子真~。[乖乖]对小孩的亲爱称呼,省称“乖”。

拐 (拐) guǎi (ㄍㄨㄞˇ) ①拐角就是大街。~弯抹角。~角。②用欺骗手段把人或财物骗走。③腿脚有毛病,失去平衡,走路不稳: 走道一~溜(平)一~。④拐棍,拐杖,走路时帮助支撑身体的棍子: 扶着一~。

怪 (怪) guài (ㄍㄨㄞˋ) ①奇怪,不平常 (一~)~。②事~怪~样。③惊奇: 大惊小~。④见怪不~, [怪不得]表示明白了原因,觉得没有什么奇怪。⑤怪物,传说中的妖魔鬼怪(一~妖)。⑥性情乖僻或形状异常的人。⑦很,非常: 好的天气,这孩子~讨人喜欢。⑧怨,责备: 这不能~你。你没有告诉他,难~他不知道。

guān 147

联属(通-连): 毫不相~, ~心(注意),无~紧要。[关系] 1. 事物之间的连带情形: 这个电门和那盏灯没有~, 2. 人事的联系: 同志~, 亲戚~, 3. 影响: 这件事~, 太大。[关于] 说明事物间的关连: ~这个问题, ~养蜂的书。⑤旧指发给或支领薪饷。

冠 guān (ㄍㄨㄢ) ①帽子: 衣~整齐。②(一子)鸟类头上的肉瘤或高出的羽毛: 鸡~子。③ guān 见 148 页。

纶 (纶) guān (ㄍㄨㄢ) ①青丝带。[纶巾] 有青丝带的头巾。传说三国时诸葛亮平常常戴这种头巾。② lún 见 280 页。

鳏 guān (ㄍㄨㄢ) 鳏夫,无妻的男人: ~寡孤独。② guān (ㄍㄨㄢ) 病,痛苦。

矜 jīn (ㄐㄧㄣ) ①同“矜”。②同“矜”。③ jīn 见 210 页。④ qīn 见 355 页。

观 (观) guān (ㄍㄨㄢ) ①看(通-看): 坐井~天,走马~花。[观光] 参观别国或别处的文物、建设等。[视察] 门细考查: 细心~一切

官 guān (ㄍㄨㄢ) ①在剥削阶级专政的国家机关、军队里担任一定级别职务的人。他们是剥削阶级在政治上的代表,是为反动统治阶级服务的。②我国现在也借用这个词,他们是人民的勤务员,~兵一致。外交~员。③旧时称属于国家的: ~窑,~费生,~办~款。[官话] 1. 旧时指通行广大区域的普通话,特指北京话。2. 指推托不负责任的话: 打~, ④器官,生物体上有特定机能的部分: 五~、感~, 消化器~, 棺材,装殓死人的器具。

馆 guǎn (ㄍㄨㄢˇ) ①农村中专管饲养某些家畜的人: 牛~, ②旧时称服役的人: 堂~(茶、酒、饭馆的服务人)。

关 (关, 関) guān (ㄍㄨㄢ) ①闭,合拢: ~门,上箱子。②拘禁。③古代在险要地方或国界设立的守卫处所: ~口,山海。④征收出口入口货税的机构: 海~, ⑤重要的转折点,不易越过的时机: ~节(两臂连结的地方), 难~, 年~, 紧要~头, ⑥牵连,

1932 e, nunha versión modificada por outro dos seus autores, o coñecido escritor Lin Yutang, empregouse no Dicionario chinés-inglés deste. Sempre tivo ar académico, sobre todo cando se lle enfrontou o que imos mencionar a seguir, claramente destinado ó traballo de alfabetización, para o que é complicado de máis o *gwoyeu romatzyh*. Acabou identificado, política e ideoloxicamente, o G.R. co réxime do Guomindang e as súas veleidades elitistas nestas e noutras materias.

O sistema que acabou sendo o contrincante do *Gwoyeu romatzyh* naceu na Unión Soviética. As campañas de alfabetización soviéticas no decenio de 1920 recoñecían o dereito das minorías étnicas ou *nacionalidades* a recibir instrución primaria na lingua propia. Calcúlase que en 1926 vivían na URSS uns 100.000 chineses e que case todos eles eran analfabetos. Un grupo caracterizado era o dos Dungáns ou musulmáns chineses refuxiados da persecución de 1877. Os soviéticos comezaron por querer alfabetizalos Dungáns mediante una adaptación do chamado Novo Alfabeto Turco, de base latina pero con moitos signos ideados para reflectir sons das linguas da Asia Central. Como non daba resultado, xa que os Dungáns, malia seren musulmáns de relixión eran chineses de lingua, procurouse outra solución. Por aquelas datas unha sección do Instituto de Estudos Científicos de Moscova traballaba nun sistema de transcripción do chinés. Un dos seus autores, Kolokolov, explicou o sistema –en chinés– diante dun grupo de estudantes e intelectuais chineses residentes na capital soviética, entre eles Qu Qiubai, que había de ser un dos que precederon a Mao Zedong no liderato do PCCh. Da colaboración de Qu Qiubai con Kolokov, Dragunov e outros resultou o Novo Sistema de Escrita Latinizada ou *Latinxua Sinwenz*. O Estado soviético apoiou enerxicamente o traballo de alfabetización da súa minoría chinesa, disque con excelentes resultados, pero todo parou arredor de 1937. Non hai que esquecer que neses anos empezaba a notarse unha tendencia nacionalista a abandona-lo alfabeto latino en favor do cirílico para estes fins na URSS. No caso da alfabetización dos chineses soviéticos non se chegou a facer, que se saiba, esa substitución. Tal vez porque xa estaban practicamente alfabetizados cando chegou aquela mudanza política.

Na China o *Latinxua* chegou, como tiña que ser, tinxido de *vermello*. Apoiárono grandes escritores progresistas, e moi sinaladamente Lu Xun, e combatérono ferozmente, en xeral, os partidarios do *Gwoyeu romatzyh*. O goberno do Guomindang chegou a prohibilo e a confisca-las publicacións de ensino do sistema ou as escritas nel. Foi moi popular entre os estudantes e utilizouse en campañas de alfabetización no vernáculo, xa que unha das súas características era non estar limitado á lingua nacional. En termos prácticos quere dicir que non facía falta aprender primeiro a fala de Beijing para alfabetizarse despois. Foi o instrumento de alfabetización empregado polo réxime de Mao nos anos heroicos de Yan'An.

O *Latinxua Sinwuz* non indica os tons. Utiliza o alfabeto latino e non faltou na esquerda máis nacionalista quen o criticase por isto (véxase o apartado H). Resultou ser, con todo, o precedente máis inmediato do *pīnyīn*.

G. Os sistemas de transcripción sinolóxicos

Chamamos así os sistemas creados polos sinólogos, e usados tamén por xornalistas e escritores, para representa-los caracteres ou, mellor dito, unha determinada pronuncia deles.

A cuestión da pronuncia escollida ten menos importancia neste sistema que nos alfabetos destinados a ser usados na China. De feito, a transcripción sinolóxica pode ser moito máis convencional, sempre que saibamos de qué carácter estamos falando en cada caso. E, en moitos casos, cando escribimos sobre a cultura clásica os caracteres que designamos polo nome convencional representaban na época a que nos referimos sons moi diferentes dos que lles damos. Estamos, pois, «chamándolle así» a un carácter, máis que reproducindo o seu son¹¹.

A maioría destes sistemas están vencellados á lingua e á *escola* de estudos chineses dun determinado país. A excepción é o de Wade-Giles que, nacido en Inglaterra, se espallou entre os sinólogos doutros países.

O sistema que máis se utilizou en Alemaña foi o de Lessing e Othmer, usado por primeira vez por eses dous sinólogos en 1913, e chamado moitas veces sistema de Rüdénberg por se-lo do grande dicionario chinés-alemán publicado por Werner Rüdénberg en 1939. A nova transcripción alemana da Editora Dietz foi un intento de simplificación do Rüdénberg feito na República Democrática, pero que, case contemporáneo da adopción oficial do *pīnyīn* na China en 1958, foi abandonado a favor deste. Outros sistemas alemáns coma os de Franke/Stange, Forke e Hänisch acadaron menos difusión. Póde-lle ser necesario o Stange, con todo, a quen use a edición de 1963 do Dicionario de Rüdénberg, que Stange adaptou ó seu sistema.

Os sinólogos franceses utilizaron ata hai pouco a transcripción de Vissière, proposta en 1902 e adoptada inmediatamente pola diplomacia do Quai d'Orsay. É unha variante do sistema que inventou o grande Couvreur para o seu *Dictionnaire classique de la langue chinoise* de 1890. Chámanlle moitos sistema BEFEO, por se-lo do *Bulletin de l'École Française d'Extrême-Orient*.

A sinoloxía rusa ten unha tradición que arranca de comezos do XIX. Os primeiros traballos empregaban a transcripción de Bicurin, pero desde finais do pasado século o sistema xeneralizado é o de Palladius. Utiliza, claro, o alfabeto cirílico.

11. En estudos de fonética histórica, como os de Bernhard Karlgren, que aspiran a detecta-las mudanzas de pronuncia enmascaradas pola inmutabilidade do carácter ó longo dos séculos, téñense que utilizar símbolos ad hoc.

Nos Estados Unidos, ademais do Wade-Giles, apareceu o que chaman sistema de Yale, obra de G. A. Kennedy, profesor daquela Universidade e usado case exclusivamente nas moitas publicacións do seu Instituto de Linguas Orientais. Non resulta moi distante do *pīnyīn*.

O Wade-Giles foi, sen dúbida, o sistema de transcripción máis espallado e o que máis empregaron os medios de comunicación. Tamén foi utilizado por estudiosos de países sen *escola* propia. É, seguramente, o que lles resulta máis familiar tamén ós non especialistas, sobre todo na forma simplificada, sen signos diacríticos, que adoptaron os xornalistas. De aí nos veñen formas como *Mao Tse-tung* e *Teng Hsiao-ping*, hoxe practicamente substituídas na prensa polas do *pīnyīn*: *Mao Zedong* e *Deng Xiaoping*.

Sir Thomas Wade ideou o seu sistema no decenio de 1860 e Herbert Giles modificouno e simplificouno no seu Dicionario de 1892. O que lle deu máis difusión foi seguramente o Dicionario de Matthews, nas edicións sucesivas, desde a primeira de 1931, que ata a recente fornada de dicionarios, moitos deles procedentes da China, era o máis consultado por quen estudia-ba chinés en inglés.

Unha das desvantaxes do W-G é a indicación dos tons, que se fai co número correspondente en superíndice à dereita da sílaba. Isto pódese aturar nos dicionarios, onde o Matthews pon o número cabo do carácter e non da sílaba latinizada, pero é molesto nun texto corrido. Outra característica é a utilización do apóstrofo para indica-las consoantes aspiradas, que, igual có número do ton, se omite nas transcripcións xornalísticas.

O Wade-Giles foi a maior aproximación a un sistema universal de transcripción do chinés ata a chegada do *pīnyīn*, e o seu coñecemento é indispensable para o sinólogo.

H. O Hànyǔ Pīnyīn

No mesmo mes de outubro de 1949 en que foi proclamada a República Popular da China creouse unha Asociación para a Reforma da Lingua Escrita Chinesa (*Wénzì Gaigé Xiéhuì*). De acordo coas directrices políticas do momento (a Nova Democracia) estaban representadas nesa asociación diversas tendencias, e a entidade non era estatal e tiña claro carácter consultivo.

En 1952 creouse xa un organismo oficial, o Comité de Estudio da Reforma da Escrita Chinesa (*Zhōngguó Wénzì Gaigé Yánjiū Wèiyuánhùi*), con categoría ministerial.

Nesas datas non se vía moi claro que a nova reforma se fose inspirar no *Latinxua Sinwnz*, a pesar da identificación deste co Partido Comunista, que acababa de chegar ó poder. Tiña aínda moitos partidarios a idea de que a escrita había de ter «forma nacional». Esa forma sería igual ou semellante á do *zhùyīn zīmǔ*, ou consistiría nunha adaptación da dos caracteres tradicionais.

En 1954, o Comité mudou de nome, como para indicar que xa pasara da fase de estudo á de execución, e pasou a chamarse Comité de Reforma da Escrita Chinesa (*Zhōngguó Wénzì Gaigé Weiyuánhùi*).

En 1955 celebráronse tres Conferencias nas que se decidiron cuestións moi fundamentais da reforma: a Conferencia Nacional sobre Reforma da Escrita, a Conferencia Nacional sobre Normalización da Lingua Falada, e a Conferencia Académica sobre as Linguas das Nacionalidades Minoritarias.

A Conferencia sobre Reforma da Escrita adoptou un proxecto de simplificación dos caracteres que foi promulgado oficialmente en 1956¹² e tamén un proxecto de Sistema de Alfabeto Fonético da Lingua Chinesa –*Hānyǎ Pīnyīn Fang'àn* (*Cao'àn*)–. Ese proxecto foi aprobado, con emendas, polo Consello de Estado (Goberno) en 1958. Con algúns complementos e reformas posteriores ese é o *pīnyīn* de que falamos.¹³

A Conferencia sobre Normalización da Lingua Falada decidiu que a lingua normalizada oficial se chamaría *pūtōnghuà* ('lingua común') en non *guó-yǔ* ('lingua nacional') como lle chamaba o Guomintang e aínda lle chaman en Taiwan, e, sobre todo, que a base fonética desa normalización serían os falares do norte e a pronuncia de Beijing.

O *pīnyīn* recibiu, xa que logo, a herdanza latinizante do *Sin Wenz*, en vez de tomar «forma nacional». En troques, a transcripción dos caracteres faise exclusivamente atendendo á pronuncia do que podemos chamar, sen grande precisión mais tamén sen grande inexactitude, mandarín.

Dúas das grandes incógnitas canto ó futuro da alfabetización na Nova China quedaron resoltas como se indica no parágrafo anterior. Canto á terceira, é dicir, a finalidade da escrita alfabética, quedou claro abondo que non había intención de que substituíse inmediatamente os caracteres. Séguese aínda hoxe afirmando de cando en vez que ese é o obxectivo último, pero sempre a longo prazo e sen fixar datas. A aprobación simultánea en 1958 dos caracteres simplificados apunta na mesma dirección. A finalidade didáctica salientouse daquela e segue tendo moita relevancia. O *pūtōnghuà* ensínase en tódalas escolas da China coa axuda do *pīnyīn* (non hai que esquecer que este non serve para alfabetizar outras formas do chinés). Utilízase tamén en letreiros e publicacións dirixidas máis ou menos a estranxeiros. E propónse asemade como transliteración oficial. Con isto, o chinés ten unha forma alfabetizada que presentar ó estranxeiro, igual ca outras linguas, o que fai innecesaria a transliteración propiamente dita. E, de feito, a maior parte da sinoloxía renunciou xa, ou vai renunciando, ás transliteracións nacionais (incluído o

12. A simplificación dos caracteres foi a outra das dúas grandes reformas da lingua chinesa emprendidas pola República Popular, ademais do *pīnyīn*. Tivo bastante éxito e merece estudo á parte.

13. O nome de *pīnyīn* quere dicir simplemente 'soletreado' e dá a idea de ir combinando son por son, analiticamente, en vez da síntese visual do carácter.

relativamente internacional Wade-Giles), e vai empregando o *pīnyīn*. Hai que ter sempre presente que unha expresión en *pīnyīn* é, coma quen di, o *nome oficial* do carácter ou caracteres que representa, e que eses caracteres teñen diferentes realizacións fonéticas en distintas variedades do chinés.

A Secretaría das Nacións Unidas adoptou a partir de xuño de 1979 o *pīnyīn* para transcribir nomes de persoas e topónimos da República Popular da China nos seus documentos en linguas que empreguen o alfabeto latino. A Organización Internacional de Normalización (ISO) presentou un proxecto de norma (ISO/DIS 7098) que establece o *pīnyīn* como instrumento de transcripción do chinés en alfabeto latino. Outras dúas normas da ISO levaron ó organismo de normalización chinés a dispor, en 1982, que tódolos libros e revistas publicados na China leven un título en *pīnyīn*, o que se vén cumprindo con bastante regularidade.

Volvendo ó que sinalamos ó principio:

—os caracteres non poden ser transliterados, porque non son letras. Diante dun carácter ficamos xordos, a non ser que nos dean, de palabra ou con outros signos, unha pronuncia para el.

—o *pīnyīn* dános esa pronuncia en versión oficial. É, pois, unha transcripción, que xa non temos que transliterar. Naturalmente, podemos traducila. E podemos aprender a le-lo *pīnyīn* como aprendemos a le-lo alemán, o francés, o inglés, o portugués ou o calquera outra lingua escrita en alfabeto latino.

—as linguas con alfabetos non latinos poden transliterar os textos en *pīnyīn*, ou deixalos en letras latinas, igual que o poden facer coas outras linguas que utilizan o alfabeto latino.

I. Algunhas indicacións prácticas sobre o *pīnyīn*

O *pīnyīn* baséase nunha análise da sílaba, pero, a diferenza do *zhùyīn zìmǔ* non distingue, entre os sons que a forman, elementos iniciais, mediais e finais, senón soamente entre iniciais (*shēngmǔ*) e finais (*yùnmǔ*)¹⁴ A súa representación con letras do alfabeto latino faise como se indica no cadro seguinte, reproducido da edición de peto do dicionario *Xīnhuá zìdián*.

14. Responde a un tipo de análise con longa tradición, no que se baseaba o primeiro dos sistemas para indica-lo son dos caracteres sen acudir a outros símbolos, isto é, mediante outros caracteres. Era o chamado *fanqiè*: o son dun carácter indicábase con outros dous, de maneira que o elemento inicial era o inicial do primeiro, e o final o final do segundo. Para indicar, por exemplo, a pronuncia dun carácter que se le *tan* púñanse cabo del no dicionario outros dous que se len *tu* e *fan*. Ese sistema vén dos derradeiros tempos da dinastía Han (finais do século II e comezos do III da nosa era).

No primeiro cadriño (-) veñen as 26 letras (maiúsculas e minúsculas) que utiliza o sistema. Debaixo de cada unha vén o seu *nome*, escrito en *zhùyīn zìmǔ*.

No segundo cadriño (=) veñen as iniciais, coa súa pronuncia. Esta indícase de dúas maneiras: en *zhùyīn zìmǔ* e cun carácter dos máis coñecidos que comece con ese son. Por exemplo, debaixo do *b* móstrase *p*, que indica unha bilabial non aspirada, e o carácter *bō*. Na seguinte letra, *p* vémo-lo *zhùyīn zìmǔ* da bilabial aspirada e o carácter é *pō*. A aspiración indicábase en Wade-Giles cun apóstrofo, de maneira que eses dous sons se transcribíans *pō* e *p'ō*, respectivamente.

No terceiro cadriño veñen as finais, tamén coa súa pronuncia en *zhùyīn zìmǔ* e en caracteres. Á volta da páxina, que non reproduzo, hai comentarios moi útiles para quen queira entrar máis a fondo no sistema. Limítome aquí ás que me parecen esenciais:

– as finais da columna *i*, se non van precedidas de inicial, quere dicir que forman sílaba de seu, e escríbense *yi, ya, ye, yao, you, yan, yin, yang, ying, yong*.

– no mesmo caso as finais da columna *u* teñen igual valor semivocálico, e escríbense *wu, wa, wo, wai, wei, wan, wen, wang, weng*.

– tamén as finais da columna *ü* toman valor semivocálico nese caso, e escríbense *yu, yue, yuan* e *yun*, sen diérese no *u*.

– *iou, uei* e *uen* escríbense *iu, ui* e *un*.

Os catro tons da lingua patrón indícanse con signos diacríticos sobre as vocais. Por exemplo:

- ā Primeiro ton
- á Segundo ton
- a Terceiro ton
- à Cuarto ton

Convén ter presente que non existen na lingua tódalas combinacións das iniciais e finais que aparecen no cadro. As que existen son as que se recollen no cadro seguinte, reproducido de *Elementary Chinese, Part I, Beijing 1975*, un libro de texto moi popular en Occidente ata hai poucos anos.

O *pīnyīn* toma como unidade a palabra (non o carácter, que é sempre monosílabo). Na lingua falada e na escrita moderna hai moitas palabras bisílabas e algunhas trisílabas. Tráncríbense como unidades tipográficas. Igual se fai coas dúas sílabas que con tanta frecuencia forman o nome da persoa, e veñen despois do apelido. Así:

Mao Zedong (e non *Mao Ze Dong*)

Deng Xiaoping (e non *Deng Xiao Ping*)

O Wade-Giles usaba o guión: *Mao Tse-tung*, *Teng Hsiao-p'ing*.

O apóstrofo de separación emprégase para indica-la quebra da sílaba. Así *Yan'An* e non *Yanan* (*Yenán* na transcripción xornalística máis coñecida).

A lectura *correcta* do *pīnyīn* non resulta moi difícil partindo do galego, do español ou do italiano. Hai graos de corrección, naturalmente. Por exemplo, o que poden parecer consoantes sonoras, como *b*, *d* e *g* son xordas non aspiradas, fronte ás aspiradas *p*, *t* e *k*. *Zh* e unha versión retroflexa de *ch*, coa lingua curvada de maneira que o ápice toque o veo do padal. *Q* é o noso *ch* diante de *e* ou *i*, de maneira que practicamente podemos ler *cháo* e *qí* como *chao* e *chi*. O *h* é aspirado. O *j* semellante ó do inglés. O *o* de *ong* é moi pechado (de aí *Mao Zedong*). O *i* nas sílabas *zhi*, *chi*, *shi*. *ri*, *zi*, *ci*, *si* representa un *e* escuro. *C* e *z* son un par de alveolares, aspirada e sen aspirar (*Zedong* é o *Tse-tung* do W-G). Canto ó *r*... como din os libros, pedirlle a un chinés que o diga e copialo axuda máis ca describilo.

No Apéndice 1 figura un cadro das iniciais e finais do *pīnyīn* no que se expande o do parágrafo 1 desta sección, cos equivalentes en Wade-Giles e no alfabeto fonético internacional.

APÉNDICE I

CADRO DAS INICIAIS E FINAIS DO PINYIN

Iniciais

O *pīnyīn* utiliza 21 consoantes iniciais. Se a sílaba comeza por vocal (como *an*, *ao*) enténdese que non ten máis que final. As semivocais son parte do final (*wai*, *yin*). Non hai consoantes sonoras na pronuncia que transcribe este sistema. Aínda que nos pareza oír unha distinción sonora/xorda entre *b* e *p*, por exemplo, a distinción é entre non aspirada e aspirada.

Indícanse a seguir as iniciais, co seu equivalente en Wade-Giles. Á dereita incluímo-la correspondencia no AFI (con certas adaptacións, usuais nos libros chineses).

Pinyin	Wade-Giles	AFI
b	p	p
p	p'	p'
m	m	m
f	f	f
d	t	t
t	t'	t'
n	n	n
l	l	l

g	k	k
k	k'	k'
h	h	χ
j	ch	dʒ
q	ch'	tʃ
x	hs	ç
z	ts, tz	ts
c	ts', tz'	ts'
s	s, sz	s
zh	ch	dʒ
ch	ch'	tʃ
sh	sh	ʃ
r	j	ʒ

As finais son as seguintes:

a	a	a
e	ê, o	ɐ
i*	ih	ɪ
i**	ũ	ɨ
ai	ai	aɛ
ei	ei	eɪ
ao	ao	aɔ
ou	ou	oʊ
an	an	an
en	en	ɔn
ang	ang	ɑŋ
eng	eng	ɔŋ
er	erh	ɛr
ia	ia	iA
ya	ya	ɨA
ie	ieh	iE
ye	yieh	ɨE
i	i	i
yi	i	ɨ^i
iao	iao	iao
yao	yao	ɨao
iu	iu	ioʊ
you	you	ioʊ

ian	ien	ien
yan	yen	ien
in	in	in
yin	yin	i ^ˆ in
iang	iang	iaŋ
yang	yang	iaŋ
ing	ing	ing
ying	ying	i ^ˆ ing
ua	ua	uA
wa	wa	uA
o	o	uo
uo	uo, o***	uo
wo	wo	uo
u	u	u'
wu	wu	uu'
uai	uai	uae
wai	wai	uae
uan	uan	uan
wan	wan	uan
un	un	uen
wen	wen	uen
uang	uang	uaŋ
wang	wang	uaŋ
ong	ung	o'ŋ
weng	weng	ue'ŋ
ue	üeh	üE
yue	yüeh	üE
ü****	ü	ü
u	ü	ü
yu	yü	üü
uan	üan	üan
yuan	yüan	üan
un	ün	ün
yun	yün	ün
iong	iung	üo'ŋ
yong	yung	üo'ŋ

Notas:

* Precedido de zh, ch, sh ou r

** Precedido de z, c ou s

*** Se non vai precedido de sh, g, k ou h

**** Precedido de l ou n

Os tons

O grafismo dos signos diacríticos que indican os tons suxiren a correspondente entoación:

— indica o primeiro ton, unha nota alta e sostida.

/ indica o segundo ton, unha subida semellante á da nosa entoación interrogante.

indica o terceiro ton, que comeza baixo, baixa máis e volve subir.

\ indica o cuarto ton, que descende de súpeto.

APÉNDICE II CARACTERES SIMPLIFICADOS

báihuà 白话

bō 玻

cháo 朝

Dèng Xiǎopíng 邓小平

fān 翻

fǎnqiè 反切

Guowuyu romanizyǎ 国语罗马字

Guóyǔ 国语

Hànyǔ Dà Zìdiǎn 汉语大字典

Hànyǔ pīnyīn fāng'àn (Cǎo'àn) 汉语拼音方案(草案)

Hànzì 汉字

Láo Nǎixuān 劳乃宣

Latinxua Sinwenz 拉丁化新文字

Lín Yǔtáng 林语堂

Lǔ Xùn 鲁迅

Lú Zhuàngzhāng 卢 翥 章

Máo Zédōng 毛 泽 东

pīnyīn 坡

pō 坡

pūtōnghuà 普 通 话

qí 奇

Qú Qiūbái 瞿 秋 白

shēngmǔ 声 母

tān 贪

tú 图

wényán 文 言

Wénzì Gǎigé Xiéhuì 文 字 改 革 协 会

Xīnhuá Zìdiǎn 新 华 字 典

Yán'An 延 安

Yat —

yī —

yùnmǔ 韵 母

Zhào Yuánrén 赵 元 任

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Yánjiū Wēiyuánhui

中 国 文 字 改 革 研 究 委 员 会

zhùyīn fúhào 注 音 符 号

zhùyīn zìmǔ 注 音 字 母

APÉNDICE III
CARACTERES TRADICIONAIS

báihuà 白話

bō 玻

cháo 朝

Dèng Xiǎopíng 鄧小平

fān 翻

fǎnqiè 反切

Guowyeu romatzyh 國語羅馬字

Guóyǔ 國語

Hànyǔ Dà Zìdiǎn 漢語大字典

Hànyǔ pīnyīn fāng'àn (Cǎo'àn) 漢語拼音方案 (草案)

Hànzì 漢字

Láo Nǎixuān 勞乃宣

Latinxua Sinwenz 拉丁化新文字

Lín Yǔtáng 林語堂

Lǚ Xùn 魯迅

Lú Zhuàngzhāng 盧戇章

Máo Zédōng 毛澤東

pīnyīn 拼音

pō 坡

pǔtōnghuà 普通話

qí 奇

Qú Qiūbái 瞿秋白

shēngmǔ 聲母

tān 貪

tú 圖

wényán 文言

Wénzì Gǎigé Xiéhuì 文字改革協會

Xīnhuá Zìdiǎn 新華字典

Yán'Ān 延安

Yat —

yī —

yùnmǔ 韻母

Zhào Yuánrén 趙元任

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Yánjiū Wěiyuánhùi

中國文字改革研究委員會

zhùyīn fúhào 注音符號

zhùyīn zìmǔ 注音字母

BIBLIOGRAFÍA

(En linguas occidentais)

- BRESSAN, Luciana, *La determinazione delle norme ortografiche del pinyin*, Napoli, Istituto Universitario Orientale, Dipartimento di Studi Asiatici, *Series Minor*, XXVIII, 1986
- CHEN, Chin-chuan, 'Language Reform in China in the Seventies', *Word* 30 (1-2): 45-57
- CHEN, John T.S., *Les réformes de l'écriture chinoise*, Collège de France, Mémoires de l'Institut de hautes études chinoises, volume XII, 1980
- DE FRANCIS, John, *Nationalism and Language Reform in China*, Princeton, Princeton University Press, 1950
- DE FRANCIS, John, *The Chinese Language: Fact and Fantasy*, Honolulu: University of Hawaii Press, 1984
- GELB, I.J., *A Study of Writing*, Chicago, 1963
- HSIA, Tao-tai, *China's Language Reforms*, New Haven, Conn., Far Eastern Publications (Mirror Series A, No.21), Yale University, 1973
- KADEN, Dr.Klaus, *Die wichtigsten Transkriptionssysteme für die chinesische Sprache. Eine Einführung zum Selbststudium*, Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1975
- KARLGREN, Bernhard, *Sound and Symbol in Chinese*, London, Oxford University Press, 1923 (Hai edición corrixida de 1962)
- KRATOCHVÍL, Paul, *The Chinese Language Today*, London: Hutchinson University Library, 1968
- MILSKY, Constantin, *Préparation de la réforme de l'écriture en République Populaire de Chine, 1949-1954*, La Haye: Mouton, 1974 (Matériaux pour l'étude de l'extrême-orient moderne et contemporain. Maison des sciences de l'homme; Travaux)
- NEWNHAM, Richard, *About Chinese*, Penguin Books, 1971
- SEYBOLT, Peter J. y CHIANG, Gregory Kuei-ke, *Language Reform in China*, New York: M.E.Sharpe Inc./Dawson, 1979
- YIN, Binyong e ROHSENOW, John S., *Modern Chinese Characters*, Beijing, Sinolingua, 1994

(En chinés)

- WU, Yuzhang, *Wenzi gaige wenji* (Recopilación de obras sobre reforma da lingua escrita), Beijing, 1978
- XU, Shirong, *Putonghua Yuyin Zhishi* (Coñecer os sonidos da lingua común), Beijing, Wenzi Gaige Chubanshi, 1982
- ZHOU, Youguang, *Pinyinhua wenti* (Os problemas do pinyin), Beijing, 1980

REVISTAS

Hànyǔ pīnyīn bào

Pīnyīn bào

Wénzì gāigé

Yǔwén xiàndàihuà

Yǔyán wénzì yánjiū

Zhōngguó yǔwén

NOTA: O libro de Newnham é unha excelente introducción á lingua chinesa. O de Karlgren, aínda que hoxe resulte discutible nalgúns aspectos, segue sendo claro e fundamental. Os dous son aconsellables para iniciarse na lingua chinesa antes de poñerse a estudiala.

